

Explaining the "Structural Ethics" of Soleimani School and Its Impact on the Future of the Resistance Front

Hasan Kheiri *

Abstract

Revolutionary school and system are two terms used in the Supreme Leader's discourse to describe the revolutionary line. He spoke of the Soleimani school as a model for the revolutionary action of Martyr Soleimani. Using the method of interrogation, this article has analyzed the position of the individual and structure in the social system and, using Islamic teachings, has considered the systematization of Islam as a recognition of moral activism based on structures. A model that contains a novel combination of agency (activism) and structure. Such activism in social structures, in proportion to the existence of the individual and the organization, produces a current and a wave that covers the area of history and continues after the life of this active world. Then, with evidence such as presenting the results of the survey, he explained the creation that the future of civilization and the resistance front will be more beneficial than before the existential works of Martyr Soleimani and his school.

Keywords: Soleimani School, Activism And Ethics, Structuralism, Divine Traditions, Wave Creation.

---

* Associate Professor, Department of Sociology, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran

شاپا چاپی: ۳۶۷۴ - ۲۷۱۷
شاپا الکترونیکی: ۳۶۶۶ - ۲۷۱۷

نشریه علمی
آینده پژوهی انقلاب اسلامی

(پاییز ۱۴۰۰، سال ۲، شماره ۳: ۱۵۸ - ۱۳۵)

تبیین کنش‌گری «اخلاقی ساختاری» مکتب سلیمانی و تأثیر آن بر آینده جبهه مقاومت

حسن خیری*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۳۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۱

چکیده

مکتب و نظام انقلابی دو اصطلاحی است که در گفت‌وگو با مقام معظم رهبری برای ترسیم خط انقلابی به کار رفته است. ایشان در مقام بهره‌گیری از الگوی کنش انقلابی شهید سلیمانی از مکتب سلیمانی سخن گفته‌اند. این نوشتار با بهره‌گیری از روش استنتاج، موقعیت فرد و ساختار را در نظام اجتماعی واکاوی کرده و با بهره‌گیری از آموزه‌های اسلامی، نظام‌سازی اسلام را اذعان به کنش‌گری اخلاقی بر پایه ساختارها دانسته است. مدلی که حاوی ترکیب بدیعی از تلفیق عاملیت (کنش‌گرایی) و ساختار است. چنین کنش‌گری در ساختارهای اجتماعی، متناسب با سعه وجودی فرد و سازمان، جریان و موجی تولید می‌کند که بهینه تاریخ را درمی‌نوردد و پس از زندگی این دنیایی کنش‌گر نیز ادامه می‌یابد. آن‌گاه با شواهدی از جمله ارائه نتایج پیمایش انجام‌شده، این موج‌آفرینی را تشریح و تبیین کرده است که آینده تمدنی و جبهه مقاومت، بیش از پیش از آثار وجودی شهید سلیمانی و مکتب ایشان منتفع خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: مکتب سلیمانی؛ کنش‌گری و اخلاق‌گرایی؛ ساختارگرایی؛ سنت‌های الهی؛ موج‌آفرینی.

مقدمه

قرآن کریم حضرت ابراهیم خلیل را ملت خواند (حج، ۷۸) و امام خمینی از شهید بهشتی به عنوان یک ملت یاد می کند (امام خمینی، ۱۳۶۳، ۲۰۵-۱۹۸). به کارگیری این اصطلاح حاکی از سعه وجودی و تأثیر سرنوشت ساز فرد بر جامعه است. با چنین تلقی مقام معظم رهبری پس از شهادت سردار سلیمانی از مکتب سلیمانی سخن گفتند.

تشیع بی نظیر سردار سلیمانی و یارانش در عراق و ایران و مراسم های گرامیداشت و اعتراض به ترور ایشان در سراسر جهان حاکی از موج بلندی است که ایشان در زمان زندگی دنیوی اش به راه انداخت و روزبه روز بلندتر شده و می شود. تشیع پیکرهای این دوشهید ابتدا از کاظمین و در جوار حرم امام موسی کاظم (علیه السلام) و امام جواد (علیه السلام) آغاز شد و سپس در بغداد و آنگاه در نجف و کربلا با حضور گسترده مردم و سپس در ایران در شهرهای اهواز، تهران، مشهد و قم و کرمان با حضور بی سابقه مردمی انجام شد و یوم الله دیگری در تاریخ اسلام آفرید. یوم الله، روزهای سرنوشت سازی است که طبق سنت الهی مشمول عمل اجتماعی است و آثار و برکات آن، جامعه پردازی و تمدن ساز است.

شهید سلیمانی در حیات پربرکت این دنیایی خود منشأ آثار اجتماعی بسیاری بود. شکل گیری کامل گروهک تروریستی داعش و یورش آن ها به مناطقی از عراق و سوریه در ۲۰۱۴ میلادی سبب شد تا سردار سلیمانی و یارانش در سپاه قدس و با تولید نظامی فرامرزی از بسیجیان عراقی، پاکستانی، افغانی، سوری، حزب الله لبنان و دیگر ملیت ها، برای دفاع مردم مظلوم این مناطق از جان و زندگی خود دست بکشند و روزها و سال ها به مبارزه با گروهک تروریستی داعش بپردازند. ایشان عملیات دفاع از بغداد پایتخت عراق را در مقابل حملات نیروهای گروه تروریستی داعش، فرماندهی می کردند.

تلاش برای شکل گیری و سامان دهی حشد الشعبی عراق از جمله خدمات سردار سلیمانی است. حشد الشعبی بسیج مردمی است که پس از فتوای جهاد آیت الله سیستانی برای مبارزه با داعش و با شاکیه نظامی سپاه بدر که در زمان دفاع مقدس از نیروهای بسیجی عراقی در رویارویی

با حزب بعث حاکم شکل گرفته بود، در عراق تشکیل شد. این تشکیلات نظامی مردمی با الگوگیری از بسیج ایران از نیروهای جهادی داوطلبانه شکل می‌گیرد. نوری المالکی نخست‌وزیر وقت عراق درباره این گروه گفته بود «سلاح نیروهای بسیج مردمی، پیروزی یا شهادت است و برای همین در قاموس آن‌ها عقب نشینی، تسلیم شدن و خیانت وجود ندارد. حشد الشعبی به کابوسی برای دشمنان عراق و تشیع مبدل شده است.» با اظهارات نوری مالکی، جایگاه حشد الشعبی بیشتر از گذشته تثبیت شد و این گروه حمایت نخست‌وزیر را نیز به دست آورد. حیدر العبادی نیز حشد الشعبی را بخشی از نیروهای حکومتی خوانده بود که مشغول مبارزه با داعش هستند. در این تشکل از شیعه و سنی و مسیحی حضور دارند.

سردار رشید اسلام برای دفاع از حرم حضرت زینب و حضرت رقیه (سلام‌الله‌علیها) تیپ‌ها و لشکرهای فرامرزی از ملیت‌های مختلف نظیر تیپ زینیون پاکستانی‌ها و تیپ فاطمیون را تشکیل داد. دلدادگی به شهید سلیمانی در این تشکیلات عظیم چنان بود که مجاهد بزرگوار و هم‌رزم شهید سلیمانی، شهید ابومهدی المهندس از فرماندهان حشد الشعبی عراق در توصیف سردار سلیمانی می‌گوید: «افتخار می‌کنم به اینکه سرباز قاسم سلیمانی‌ام» و البته این دلدادگی متقابل بوده و عیناً همین عبارت از سردار سلیمانی درباره المهندس صادر شده که «من سرباز ابومهدی المهندس»

ورود به شهر در محاصره و نجات آن شهر از جمله افتخاراتی است که مقام معظم رهبری با تجلیل از آن یاد می‌کنند.

شهید سلیمانی در پیروزی جنگ بیست و دو روزه حزب‌الله لبنان نقش کلیدی داشت. همان‌طور که به گزارش یورونیوز، نورالدین شیرین مدیر شبکه تلویزیونی قدس ترکیه نقش سلیمانی را در جلوگیری از موفقیت کودتاچیان در جریان کودتای نافرجام ۲۰۱۶ ترکیه کلیدی دانست و تأکید کرد: سردار سلیمانی در این ماجرا یک تنه جلوی طرح آمریکایی - صهیونیستی - سعودی برای براندازی حکومت ترکیه ایستاد (سایت تحلیلی خبری عصر جدید، ۹۸/۱۱/۱).

اما آنچه در این مقال بدان می‌پردازیم آن است که وجود تأثیرگذار چین انسان‌های مجاهدی

به زمان حیات‌شان خلاصه نمی‌شود و می‌توان انتظار داشت که پس از شهادت، آثار و سعه وجودی آن‌ها دوچندان شده و جریان‌ساز خواهد بود. این جریان‌سازی همان است که در جریان عاشورا و عاشورایان تاریخ می‌توان مشاهده کرد.

بر این مبنا درصدد هستیم به دو پرسش پاسخ دهیم:

۱. رویکرد اسلامی در نظام‌سازی از نظر جایگاه عاملیت و ساختار چیست؟

۲. چرا انتظار داریم مکتب سلیمانی پس از حیات‌شان موج‌آفرین‌تر باشد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کتاب: از ماده «کتب» به معنی جای کتاب خواندن و مدرسه است (فرهنگ معین) و در اصطلاح به معنای مجموعه ایدئولوژی و جهان‌بینی به کاررفته است. در قرآن کریم برای بیان این مضمون از عبارت «ملت» استفاده شده است چنانکه فرمود: «مله ایکم ابراهیم...» (حج، ۷۸). عبارت مکتب سلیمانی را مقام معظم رهبری در خطبه‌های ۲۷ دی ۱۳۹۸ به کاربردند. ایشان فرمودند که «نباید به شهید حاج قاسم سلیمانی به چشم یک فرد نگاه کنیم بلکه باید به آن به چشم یک مکتب و یک مدرسه درس‌آموز بنگریم» (خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۹۸/۱۰/۲۷). کنش‌گری: مفهومی جامعه‌شناختی است که به معنای رفتاری است که از روی قصد و انتخاب‌گری انجام می‌شود.

سنت‌های الهی: سنت عبارتی است که در قرآن کریم برای بیان ضوابط و قوانین حاکم بر طبیعت و جامعه و فرد انسانی به کاررفته است. سنت‌های الهی به سه دسته مطلق، مشروط و موضوعی تقسیم می‌شود. سنت‌های مطلق قوانینی هستند که در جهان و هستی جاری و ساری‌اند و رفتار انسان‌ها در آن‌ها نقشی ندارند؛ مانند سنت گردش زمین به دور خورشید. سنت‌های مشروط قوانینی هستند که مشروط به رفتار آدمی‌اند؛ نظیر اینکه نصرت الهی مشروط است به اینکه آدمی خدا را یاری رساند و نیز مانند اینکه شکر نعمت موجب فراوانی نعمت و کفران نعمت باعث عذاب الهی می‌شود. سنت‌های موضوعی نیز سنت‌های مصداقی هستند که خداوند آن‌را مقرر

فرموده است؛ مانند اینکه سنت الهی بر دین‌گرایی فطری انسان‌ها مستقر شده یا مانند گرایش به ازدواج با جنس مخالف و تقسیم کار زنانه و مردانه در زن و مرد انسانی که این‌ها ممکن است در اثر عواملی تضعیف شود ولی با ازبین‌رفتن موانع، دوباره موضوع به سنت خود بازمی‌گردد. برای پاسخ به پرسش اول یعنی واکاوی موقعیت عاملیت‌گرایی (کنش‌گری) و ساختار‌گرایی به تشریح این موضوع می‌پردازیم. در جامعه‌شناسی عده‌ای بر این باورند که آدمی در مقابل ساختارها و محیط منفعل بوده و رفتار او متأثر از شرایط و عوامل بیرونی است و به اصطلاح، انسان «موضوع‌شناخت» است که بدان «شناخته» گویند ساختار‌گرایان کارکردی و تضاد‌گرایان کلاسیک نظیر مارکس برای انسان چنین وضعیتی را باور دارند. در مقابل، معتقدان به مکتب کنش متقابل نمادین یا نظریاتی که بر مدار اصالت تعریف اجتماعی استوارند، بر این باورند که انسان در موقعیت اجتماعی، خود را تعریف می‌کند و می‌شناسد و بر پایه ذهنیت و تلقی که برای او ایجاد می‌شود دست به کنش می‌زند؛ بنابراین او فاعل و «شناسا» است و متأثر و منفعل نیست. برخی از نظریات به تلفیق عاملیت و ساختار مبادرت ورزیده‌اند. بوردیو، هابرماس و گیدنز، از نظریه‌پردازانی هستند که به این تلفیق معترفند. در ادامه به استنباط نظرگاه اسلامی با توجه به آموزه‌های اسلامی مبادرت می‌ورزیم.

براساس معارف اسلامی می‌توان به گزاره‌های زیر اذعان کرد:

۱. شعاع وجودی و تأثیر‌گذاری انسان‌ها متناسب با سعه وجودی‌شان به زمان زندگی این دنیایی آنان خلاصه نمی‌شود و موجی که آنان ایجاد می‌کنند، ممکن است موج بلندتری از زمان پیش از ارتحال آنان باشد؛ چنان‌که آثار و برکات حماسه امام حسین (علیه‌السلام) امروز بیش از دیروز است. بر این مبنا امام خمینی فرمود «محرم و صفر است که اسلام را زنده نگه داشته است» (امام خمینی، ۱۳۶۳، ۳۳۰) این معجزه است که با شهیددادن یک عزیز، موج در تمام دنیا بلند می‌شود (امام خمینی، ۱۳۶۳، ۱۲۰).

۲. بر پایه معارف الهی، انسان تاریخ‌ساز است: «ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم» (رعد، ۱۱) و حرکت تاریخی حرکت دارای غایت است و علت غایی، نگاه به آینده است، آینده

در ذهن وجود دارد و در فکر و اراده انسان تبلور می‌یابد و ترکیب فکر و اراده، آینده را می‌سازد؛ در نتیجه اساس حرکت تاریخی را محتوای درونی انسان می‌سازد. پس بنای اجتماعی مبتنی بر این محتوای درونی است و تحول در ساحت اجتماعی، مبتنی است بر تغییر و تحول در محتوای درونی انسان. پس با جهاد با نفس (جهاد اکبر) و مبارزه با دشمنان (جهاد اصغر) سرنوشت جامعه تعیین شده و عزت فرد و جامعه به ارمغان می‌آید و در غیر این صورت فرد و جامعه دچار ذلت می‌گردد. شهید صدر این جهادگری را محصول توجه به خلافت الهی می‌داند که شکل‌گیری روحیه مسئولیت‌پذیری، امانت‌داری و آزادگی از آن ناشی می‌شود (صدر، ۱۴۲۹: ۶۱).

۳. از اینکه انسان سرنوشت‌ساز است توجه به عنصر عاملیت استنباط می‌شود و از اینکه این سرنوشت‌سازی انسان بر طبق سنت‌های الهی اتفاق می‌افتد، توجه به عنصر ساختاری استنباط می‌شود. بر این اساس است که میزان تحقق سنت نصرت الهی مطابق با آمادگی‌های عاملان و کنش‌گران صحنه مجاهده تعیین می‌گردد. لذا خداوند در قرآن کریم فرمود: «ای رسول، مؤمنان را بر جنگ ترغیب کن که اگر بیست نفر از شما صبور و پایدار باشند بر دویست نفر غالب خواهند شد و اگر صد نفر بوده بر هزار نفر از کافران غلبه خواهند کرد، زیرا آن‌ها گروهی بی‌دانش‌اند. اکنون (پس از جنگ بدر) خدا بر شما تخفیف داد و معلوم کرد که در شما ضعف (ایمان) راه یافته، پس اگر صد نفر از شما صبور و پایدار باشند بر دویست نفر و اگر هزار، بر دو هزار آنان به اذن خدا غالب خواهند شد و خدا با صابران است (انفال، ۶۶-۶۵). از این آیات استفاده می‌شود که میزان تحقق سنت نصرت الهی به میزان آمادگی مجاهدان بستگی دارد.

۴. آیات الهی بر ضرورت اطاعت دستورات خداوند و رسول خدا و اولی‌الامر تأکید دارند. می‌فرماید: «ای اهل ایمان، فرمان خدا و رسول و فرمانداران (از طرف خدا و رسول) که از خود شما هستند اطاعت کنید، پس اگر در چیزی کار به نزاع کشد آنرا به حکم خدا و رسول بازگردانید اگر به خدا و روز قیامت ایمان دارید. این کار برای شما بهتر و خوش‌عاقبت‌تر خواهد بود» (نساء، ۵۹). نیز آیه ۶ سوره احزاب حاوی این نکته است که مؤمنان، حکم رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) را بر اراده خود مقدم داشته و ترجیح می‌دهند. این آموزه ما را به

اطاعت‌پذیری از حکم رسول خدا فرامی‌خواند که طبق ادبیات نظریات جامعه‌شناختی، رویکرد ساختاری و ملاحظه وجه عینیت موضوع است که نظام اجتماعی را شکل می‌دهد. این معنا آن‌گاه که با گزاره پیشین یعنی تلفیق عاملیت با ساختار مستنبط از اندماج اراده آدمی در چگونگی تحقق سنت الهی جمع شود، استفاده می‌شود که مدل اسلامی در این بحث نظری، شکل‌گیری نظام اخلاقی بر پایه ساختارها است. این مطلب را می‌توان به شرح زیر توضیح داد.

برخی جامعه‌شناسان سازمان‌ها در پاسخ به اینکه چرا افراد در سازمان‌ها از دستوراتی که به آن‌ها داده می‌شود اطاعت می‌کنند و از معیارهای رفتاری که برای آن‌ها مقرر گردیده پیروی می‌کنند، به سه نوع اصلی قدرت که در سازمان‌ها وجود دارد اشاره می‌کنند که عبارتند از: قدرت اجباری (زور)، قدرت مادی (دستمزد و پاداش) و قدرت هنجاری (نمادی). تمایز بین این سه قدرت بر حسب وسایلی است که برای وادار کردن افراد به اطاعت به کار می‌رود. این وسایل ممکن است فیزیکی، مادی یا نمادی باشد. قدرت اجباری بر منع، قدرت مادی بر کنترل منابع مادی و قدرت هنجاری به نمادهای غیرمادی چون احترام و عزت و ... استوار است. رابطه فرد با این کنترل، موضوع اطاعت را پیش می‌کشد. وضعیت مطلوب برای اطاعت‌پذیری در سازمان مبتنی بر قدرت و کنترل اجباری وضعیت از خود بیگانگی است؛ یعنی فرد هیچ‌گونه ابراز وجودی از خود نداشته باشد و صرفاً مطیع باشد و در مورد خوب و بد آنچه انجام می‌دهد احساس یا تعلق نداشته باشد. این وضعیت برای دستورات نظامی و اردوگاه‌های اُسرا شکل مطلوب سازمانی داشته و باعث بیشترین اثربخشی سازمانی می‌شود.

اما شکل اطاعت‌پذیری در سازمان‌هایی چون نهادهای مذهبی که بر کنترل و قدرت هنجاری استوارند تعهد اخلاقی است. فرد با تعلق خاطر و داوطلبانه اطاعت از قدرت را می‌پذیرد و در نوع سوم که قدرت بر بعد مادی مبتنی است نظیر بازار اطاعت‌پذیری، بر بعد حسابداری و محاسبه سود و زیان استوار است. در مدل ماتریسی نوع‌شناسی، انواع روابط اطاعت و انواع روابط قدرت با ضرب سه در سه (۹) صورت شکل می‌گیرد که وضعیت مطلوب اطاعت به ترتیب برای انواع قدرت اجباری، مادی و هنجاری عبارت است از بیگانگی، حسابگرانه و اخلاقی (صبوری،

۱۳۷۹:۱۴۳-۱۳۷).

اما مدلی که از آموزه‌های اسلامی برای رابطه مطلوب اطاعت و قدرت استنباط می‌شود این است که اطاعت در همه سازمان‌های اجتماعی از جمله سازمان‌های نظامی از سنخ اخلاقی است که محتوای این نظام اخلاقی، اطاعت‌پذیری را به‌عنوان باوری عمیق بدون چون و چرا می‌پذیرد؛ لذا با باور به اینکه دستورات رسول خداوند و اولی‌الامر منافع او را دربردارد و زیننده اوست، داوطلبانه می‌پذیرد. این‌گونه است که می‌توان شاهد بود که مطابق آیه قرآن کریم بیست نفر در صحنه مبارزه می‌توانند با دویست نفر هماورد باشند و این‌گونه است که برای این تمایز از توصیف «صبور» بودن استفاده می‌شود که شاخصی اخلاقی است و حاوی این نکته است که سازمان نظامی آن‌ها بر بیگانگی و اطاعت کور بدون پشتوانه اخلاقی و اعتقادی متکی نیست.

۵. جزو نصرت‌های الهی این است که آن‌جا که عاملان اجتماعی خدا را نصرت کنند، خداوند در تنگناها به کمک آن‌ها می‌آید و آن‌ها را نجات می‌دهد. این سنت الهی در قضیه در تنگنا قرار گرفتن حضرت موسی (علیه‌السلام) و یارانش بیان شده که در این وضعیت حضرت موسی با اطمینان می‌گوید: «هرگز چنین نیست، (که کار تمام باشد و راه نجاتی نباشد) خدا با من است و مرا به یقین راهنمایی خواهد کرد». جالب آن است که اینجا حضرت موسی (علیه‌السلام) نمی‌فرماید که خدا با ما است بلکه می‌فرماید خدا با من است چون قوم او این اطمینان به نصرت خدا را از دست داده بودند و خدا راه گشایش را به‌خاطر او، به‌عنوان فرد و کنش‌گری بصیر باز می‌کند.

۶. از سنت‌ها و قوانین الهی به‌عنوان ساختار نظام اجتماعی الهی این است که آثار رفتار فرد به زمان زندگی این دنیایی او خلاصه نمی‌شود بلکه به تناسب سعه وجودی و اثر رفتار ادامه می‌یابد و موجی که از رفتار فرد ایجاد می‌شود به دیگر امواج هم‌راستا می‌پیوندد و امواج بلندتری را می‌آفریند. بر این معرفت است که امام خمینی در مورد برکت انقلاب می‌فرماید «ما هرچه داریم از محرم و کربلا داریم». عاشورا مکتب شد و به قدر نزدیکی، دیگر عاشورا آفرینان تاریخ می‌توانند مکتب تولید کنند؛ یعنی مجموعه‌ای معرفت و شور آفرینی و الگودهی. چنین است که مقام معظم رهبری از مکتب سلیمانی سخن به میان می‌آورند.

پس نظام اسلامی (بخوانید سازمان‌های اسلامی) نظامی تولید می‌کند که فرد هضم در ساختار نمی‌شود و در عین حال با اعتقاد به مطلوبیت، اطاعت از هنجارهای سازمانی انرژی مضاعفی از نظر اطاعت‌پذیری سازمانی و افزایش قدرت سازمانی تولید می‌کند. بر این اساس می‌توان گفت نظام اسلامی کنش‌گری اخلاقی بر پایه ساختارها است. بعد اخلاقی کنش‌گری حاکی از ورود کنش‌گران به اطاعت‌پذیری سازمان به‌عنوان یک رفتار اعتقادی و الزامی است.

در ادامه به بررسی پیشینه پژوهش پرداخته می‌شود:

شهادت سردار سلیمانی همان میزان که در افکار عمومی موج‌آفرینی کرد، در عرصه علمی و پژوهشی نیز چشمه فیاض و جوشانی شد و آثار بسیاری در قالب مقاله و نشست‌های علمی و همایش‌ها تولید شد. در این مقال به تناشب موضوع به چند مورد آن اشاره می‌شود.

سیدمحمد مقیمی در مقاله «رهبری اخلاص، جوهره مکتب شهید سلیمانی» مکتب سلیمانی را به مضمون الگویی فرآیندی از عوامل زمینه‌ساز رهبری خالصانه، مختصات رهبری اخلاص‌مدار و دستاوردهای این نوع رهبری را طراحی کرده است.

ایوب‌پور قیومی و مجتبی علویان در مقاله «چارچوبی برای تحلیل جنبه‌های انسانی مکتب شهید سلیمانی» با روش روایت‌پژوهی، تلاش می‌کند روایت مناسبی از جنبه‌های انسانی شهید سلیمانی ارائه کند و مفهوم ولایت را با ارزش‌ترین شاخصه دانسته و سه جریان ارتباطی مهم در تشریح جنبه‌های انسانی سردار سلیمانی را شناسایی می‌کند که عبارتند از: جریان تعاملات اجتماعی، جریان عبودیت و جریان هدایت.

علی‌اصغر نصیری در مقاله «سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران» با تأکید بر عنصر اعتماد، به تشریح ویژگی‌های سیره شهید سلیمانی پرداخته که می‌تواند موجب افزایش اعتماد اجتماعی شود و در این خصوص، به تشریح ویژگی‌های اخلاق فردی و مدیریتی شهید مبادرت ورزیده است. نویسنده معتقد است که دو عنصر شبکه‌ها و هنجارهای اجتماعی در سلوک شهید سلیمانی می‌تواند در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران مؤثر واقع شود.

علی باقری دولت آبادی و محسن مقیمی سیف آبادی در مقاله «بررسی تاکتیک‌های جنگ روانی امریکا علیه جمهوری اسلامی ایران پس از ترور شهید سلیمانی»، مهم‌ترین تاکتیک‌های جنگ روانی آمریکا را دشمن‌سازی، برجسب‌زدن، اهریمن‌سازی، تفرقه‌افکنی، فرافکنی، دروغ بزرگ، بزرگ‌نمایی، کوچک‌نمایی، تحقیر و تضعیف‌سازی، انتشار اطلاعات به صورت قطره‌چکانی، چیش خبری، اسطوره‌سازی و تظاهر به یکپارچگی دانسته است.

علی خانی و حمیدرضا محمدی در مقاله «بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)» با استفاده از روش تحلیل مضمون، مضمون‌های سازمان‌دهنده مکتب سلیمانی را ترسیم کرده است.

مقاله حاضر گرچه با آثار ارائه شده دارای وجوه اشتراکی است؛ اما آنچه در این مقاله پیگیری می‌شود، برجسته‌سازی دو نکته اساسی است؛ یکی ظهور کنش‌گری اخلاقی بر پایه ساختار نظامی است که می‌تواند رویکرد متفاوتی در جامعه‌شناسی سازمان‌ها بر مبنای آموزه‌های اسلامی تلقی گردد و این مهم می‌تواند بازخوانی مؤلفه‌های سازمانی در دانش اجتماعی را در پی داشته باشد و دیگری، آینده‌نگری بر مبنای سنت‌های الهی است. موضوعی که اطمینان به آینده را در منظومه فکری امامین انقلاب و در مکتب سلیمانی برجسته ساخته است.

روش پژوهش

برای پاسخ به این پرسش با روش استنطاقی به واکاوی موقعیت دو عنصر عاملیت و ساختار در رویکرد اسلامی پرداخته و آن‌گاه با تحلیل محتوای آموزه‌های اسلامی، به تحلیل محتوای آموزه‌های دینی در خصوص جریان تحول اجتماعی و اصول حاکم بر آن می‌پردازیم. روش استنطاقی روشی است که شهید علامه سیدمحمدباقر صدر - دارنده آثار ارزشمندی چون فلسفتنا، اقتصادنا، الاسلام یقود الحیاه و ... از آن استفاده کرده است. او این روش را با استفاده از روایت امیرالمؤمنین^(علیه‌السلام) برگزیده است. امیرالمؤمنین^(علیه‌السلام) می‌فرمایند «با عرضه امور به قرآن، قرآن را به نطق درآورید.» بر اساس این روش، مفاهیم و مباحث رایج در علوم به

منابع دینی (کتاب و سنت) عرضه و نظر دین استنطاق می‌شود. نظیر اینکه بحث وجود جامعه یا زیربنایی بودن اقتصاد به‌عنوان رویکردی رایج در عرصه علم به قرآن و روایات عرضه و دیدگاه اسلامی استنباط و استنطاق می‌شود. برای آینده سناریوهایی ارائه شده است که در این مقاله با بهره‌گیری از حقایقی چون سنت‌های الهی و قواعد حاکم بر جهان از قبیل سنت نصرت الهی، نیک‌بختی یا تیره‌بختی جوامع استنطاق می‌گردد.

یافته‌های پژوهش

با چارچوب نظری فوق، برای پاسخ به پرسش دوم، به‌نظر می‌رسد در تحلیل مکتب و جریان سردار سلیمانی سه جنبه کلی می‌تواند مورد توجه باشد:

- ۱-۳) شخصیت موج‌آفرین شهید سلیمانی؛
- ۲-۳) سپاه قدس «کنش‌گر اخلاقی بر پایه ساختار نظامی» و
- ۳-۳) آغاز موج‌آفرینی اجتماعی تاریخی مکتب سردار سلیمانی.

۱-۳) شخصیت موج‌آفرین شهید سلیمانی

قاسم سلیمانی در اسفند ۱۳۳۵ خورشیدی در یکی از شهرستان‌های استان کرمان به‌نام رابن چشم به جهان گشود. قاسم دوران کودکی و نوجوانی خود را در کنار پدر به کار بنایی گذراند. او پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به این نهاد پیوست. با شروع جنگ تحمیلی قاسم سلیمانی چندین گردان از سپاهیان کرمان را آموزش می‌دهد و به جبهه‌های جنوب اعزام می‌کند و کمی بعد، خود در صدر یک گروهان به سوسنگرد اعزام می‌شود تا از پیشروی رژیم بعث در جبهه مالکیه جلوگیری کند. سلیمانی در ۱۳۶۰ خورشیدی با حکم محسن رضایی فرمانده وقت سپاه پاسداران، به‌عنوان فرمانده لشکر ۴۱ ثارالله منصوب شد. این سردار شهید در بسیاری از عملیات‌ها شرکت داشت. هم‌چنین شهید سلیمانی از فرماندهان عملیات‌های والفجر هشت، کربلای چهار و کربلای پنج نیز بود. با پایان یافتن جنگ در سال ۱۳۶۷ خورشیدی، لشکر ۴۱ ثارالله به فرماندهی سردار سلیمانی به کرمان بازگشت و درگیر جنگ

با اشراری شد که از مرزهای شرقی کشور هدایت می شدند. سردار سلیمانی در بهمن ۱۳۸۹ خورشیدی از طرف مقام معظم رهبری، فرمانده کل قوا، درجه سرلشکری را دریافت کرد. سردار قاسم سلیمانی در ۱۳۷۹ خورشیدی از طرف آیت الله خامنه‌ای به فرماندهی سپاه قدس منصوب شد.

سردار سلیمانی علاوه بر آزمودگی در دوران طولانی دفاع مقدس، ویژگی های شخصیتی دارد که طول موج او را چنین بلند کرده است از جمله:

الف) سال ها مجاهدت:

ولی فقیه زمان درباره او می گوید «سردار بزرگ و پرافتخار اسلام در روز ۱۳ دی ماه ۱۳۹۸ آسمانی شد. دیشب ارواح طیبه شهیدان، روح مطهر قاسم سلیمانی را در آغوش گرفتند. سال ها مجاهدت مخلصانه و شجاعانه در میدان های مبارزه با شیاطین و اشرار عالم و سال ها آرزوی شهادت در راه خدا، سرانجام سلیمانی عزیز را به این مقام والا رسانید و خون پاک او به دست شقی ترین آحاد بشر بر زمین ریخت. جهاد او جهاد بزرگی بود و خداوند نیز شهادت او را شهادت بزرگی قرار داد. این نعمت عظیم بر حاج قاسم که شایسته آن بود، گوارا باشد. حاج قاسم باید همین جور به شهادت می رسید.»

ب) متخلق و به شدت انقلابی:

مقام معظم رهبری درباره این سربازشان می فرماید: «اولاً شهید سلیمانی، هم شجاع بود، هم با تدبیر بود ... از همه این ها بالاتر، اخلاص او بود، با اخلاص بود؛ این ابزار شجاعت و ابزار تدبیر را برای خدا خرج می کرد؛ اهل تظاهر و ریا و مانند این ها نبود ... یک خصوصیت دیگر این بود که هم یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود، هم در عین حال به شدت مراقب حدود شرعی بود ... یک نکته مهم این است که در مسائل داخل کشور اهل حزب و جناح و مانند اینها نبود، لکن به شدت انقلابی بود. انقلاب و انقلابی گری خط قرمز قطعی او بود؛ این را بعضی ها سعی نکنند کم رنگ کنند، این واقعیت او است؛ ذوب در انقلاب بود ... این آدم توانست در مقابل همه نقشه هایی که با پول، با تشکیلات تبلیغاتی وسیع آمریکایی، با توانایی های دیپلماسی آمریکایی، زورگویی هایی که آمریکایی ها روی سیاست مداران دنیا به خصوص کشورهای ضعیف دارند، تهیه

شده بود قد علم کند و این نقشه‌ها را در این منطقه غرب آسیا خنثی کند (رهبر معظم انقلاب ۱۸ دی ماه در دیدار مردم قم به مناسبت قیام ۱۹ دی ۹۸). رهبر معظم انقلاب در دیدار با خانواده سردار شهید قاسم سلیمانی نیز فرمود: «حاج قاسم در راه خدا از هیچ کس و هیچ چیز پروا نداشت ... همه مردم عزادار و قدردان پدر شما هستند و این قدردانی در اثر اخلاص بزرگی است که در آن مرد وجود داشت؛ چراکه دل‌ها به دست خداست و بدون اخلاص، دل‌های مردم این‌گونه متوجه نمی‌شود. خداوند به همه ما و به همه ملت ایران عوض خیر عنایت بفرماید. سردار ما با شکل‌گیری داعش و ائتلاف غربی - عبری - عربی علیه جبهه مقاومت و هجوم همه‌جانبه علیه حکومت قانونی سوریه و به‌خطرافتادن حرم‌ها و مقدسات اسلامی، فرماندهی جبهه حق را برعهده گرفت و فرمانده مدافع حرم گردید.»

ج) ولایت‌مدار:

دوست و دشمن متفقند که او ذوب در ولایت بود و خود را سربازی در نظام ولایی می‌دانست که راز و نیاز او، پذیرش و مقبولیت در این فضا بود؛ لذا پس از توصیف این شخصیت عظیم توسط مقام معظم رهبری که در مقابل ایشان سر تعظیم فرود آوردند، یکی از فرماندهان و هم‌زمان ایشان می‌گوید:

«مقام معظم رهبری، بهتر از هر کسی به ویژگی ولایت‌مداری و اعتقاد قلبی و راسخ حاج قاسم به "ولایت فقیه" واقف بودند؛ اما از آنجا که این موضوع به شخص و جایگاه والای ایشان برمی‌گشت، از اشاره مستقیم به آن خودداری فرمودند»^۱.

اینکه شاکله رفتار شهید سلیمانی ولایت‌مداری بود، در گفتار ایشان هم مشهود بود. ایشان می‌گوید:

«مردم! از من قبول کنید، من عضو هیچ حزب و جناحی نیستم و به هیچ طرفی جز کسی که خدمت می‌کند به اسلام و انقلاب تمایل ندارم؛ اما این را بدانید؛ والله! علمای شیعه را تماماً و از

---

۱. احد کریم‌خانی معاون سیاسی نیروی قدس سپاه طی یادداشت اختصاصی با عنوان «آنچه رهبر انقلاب درباره سردار حاج قاسم سلیمانی نگفتند».

نزدیک می‌شناسم. الان ۱۴ سال شغل من همین است. علمای لبنان را می‌شناسم، علمای پاکستان را می‌شناسم، علمای حوزه خلیج فارس را می‌شناسم. چه شیعه و چه سنی، والله! اشهد بالله! سرآمد همه این روحانیت، این علما از مراجع ایران و مراجع غیر ایران، این مرد بزرگ تاریخ یعنی «آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای» است. من با خیلی از علمای شیعه مکاتبه و از نزدیک مراد گرفته‌ام و می‌شناسم آن‌ها را، ارادت داریم. دنبال تبعیت مردم از آن‌ها هستیم. اما اینجا کجا، آنجا کجا؟ بین ارض و سماء فاصله داریم. در حکمت این مرد، در اخلاق این مرد، در دین این مرد، در سیاست‌شناسی این مرد، در اداره حکومت این مرد، دقت کنیم و در بازی‌های سیاسی، مرزهای خودمان را تفکیک کنیم. آدم‌ها می‌آیند و می‌روند. آن چیزی که مهم است اتصال ما به ولایت است. آنچه که مهم است، حمایت ما از این نظام است» (کنگره شهدای کرمان، ۱۳۸۹).

«ویژگی برجسته امام راحل در برابر سایرین، احیای ولایت فقیه به‌عنوان ضرورت پنهان‌شده در جهان اسلام است. امام خمینی (ره) ضرورت ایجاد حکومت اسلامی را در ولایت فقیه دانسته است و امروز امکان ندارد، کسی بدون دفاع از ولی فقیه بتواند از اسلام دفاع کند. دفاع از اسلام با دفاع از ولایت فقیه امکان‌پذیر است (یادواره شهدای مسجدالرسول (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) کرمان، ۱۳۹۴/۱۲/۲۵)».

«برادران، رزمندگان، یادگاران جنگ؛ یکی از شئون عاقبت به‌خیری «نسبت شما با جمهوری اسلامی و انقلاب» است. والله والله والله از مهمترین شئون عاقبت به‌خیری همین است. والله والله والله از مهم‌ترین شئون عاقبت به‌خیری، رابطه قلبی و دلی و حقیقی ما با این حکیمی است که امروز سکان انقلاب را به‌دست دارد. در قیامت خواهیم دید، مهم‌ترین محور محاسبه این است.» (یادواره شهدای مدافع حرم، ۹۶/۱۰/۱۷).

«حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای از اولیای الهی است و نزدیک‌ترین صفات را به ائمه اطهار دارند و ما تابع تشخیص ایشان هستیم، چون عاقبت به‌خیری در این است. حرف حضرت آقا بر من حجت شرعی دارد و همین که ایشان از ما راضی‌اند و سر ما را می‌بوسند به همه عالم می‌ارزد» (در جمع فرماندهان، ۹۸/۴/۱۲).

اخلاص، بی‌ریایی، ولایت‌مداری در دست‌نوشته ایشان به‌عنوان وصیت به همسرشان چنین تبلور می‌یابد:

«همسر! من جای قبرم را در مزار شهدای کرمان مشخص کرده‌ام. محمود می‌داند. قبر من ساده باشد مثل دوستان شهیدم. بر آن کلمه سرباز قاسم سلیمانی بنویسد نه عبارت‌های عنوان‌دار».

(د) خستگی‌ناپذیری و اهل بصیرت:

امیدواری و خستگی‌ناپذیری از ویژگی‌های شخصیتی این بزرگ‌مرد بود. «سردار این روزها و ماه‌های اخیر بسیار آرام‌تر بود و چهره نورانی‌تر و صمیمی‌تری داشت، همین چند روز پیش از او پرسیدم حاجی وضع عراق شما را خسته کرده است؟ گفتند: ابدأ خسته نکرده، خیلی راضی و راحت هستم، من بسیار خوشبین هستم، ان‌شاءالله عراق به جاهای خوبی می‌رسد، ملت عراق بیدار است، این چیزی که به‌عنوان ملت عراق در رسانه‌ها منعکس می‌کنند، به‌عنوان ضدیت با ایران و ایرانیان می‌گویند، دروغ است. من ملت عراق را می‌شناسم، آن کسی که جزو ملت عراق است همراه با جمهوری اسلامی، خط مقاومت و مخالف اشغال‌کشورشان هستند و سرتا پا و با اعتقاد حاضرند با آمریکا بجنگند.» به آینده عراق، سوریه و لبنان بسیار امیدوار بودند و من فکر می‌کنم که ان‌شاءالله خون این شهید عزیز منشأ یک تحولات مثبت در جبهه مقاومت خواهد شد^۱ (خبرگزاری مشرق، ۹۸/۱۰/۲۲، کد خبر ۱۰۳۰۰۴۶).

(ه) آرامش:

از ویژگی‌های شخصیتی مؤمنان و مجاهدان، آرامش و عدم اضطراب و افسردگی است؛ چنان‌که امام‌خمینی در مصاحبه با خبرنگار در خصوص احساس‌شان در این وضعیتی که پس از پانزده سال دوری و تبعید از وطن و استقبال میلیون‌های انسان مشتاق، می‌فرمایند «هیچی» یعنی احساس خاصی ندارم که حاکی از نگاه تکلیف‌مدار ایشان است که پیروزی‌ها و شکست‌ها در روحیه آن‌ها تأثیری نمی‌گذارد؛ چنان‌که ایشان فرمود ما مأمور به تکلیف هستیم نه نتیجه. در

---

۱. گفت‌وگو با یاران و هم‌زمان شهید سپهبد قاسم سلیمانی؛ سردار حجازی، فتوحات بزرگ در اولین سالگرد «حاج قاسم».

تصاویر و فیلم‌های منتشر شده از فرمانده سپاه قدس ایران، گواه قطعی است بر آرامش و لبخند دائمی ایشان به نحوی که تحت کنترل پنج ویژگی اضطراب، خشم، افسردگی، شرم و تکانش‌گری قرار نمی‌گیرد. ناظم دباغ، نماینده حکومت اقلیم کردستان در ایران می‌گوید: «آرامش ایشان (سلیمانی) را فقط باید در جلسات ببینید. او به شکلی باورنکردنی آرام است. نمی‌دانم چطور بیشتر توضیح بدهم» (همشهری جوان، ۲۱ آبان ۱۳۹۳).

(و) شجاعت:

شجاعت از ویژگی مردان بزرگ است. این خصلت از ویژگی‌های بارز شهید سلیمانی بود. او در دل خطر بود؛ در سوریه، لبنان و عراق و پیش از آن در دفاع مقدس. ایشان خطاب به امریکا می‌گوید: به شما می‌گوییم! از آنچه که شما فکر می‌کنید ما به شما نزدیک‌تریم.

روزنامه صهیونیستی هآرتس نیز در پایگاه اینترنتی خود نوشت «فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران اظهار کرد ترامپ باید بداند ما ملت شهادت هستیم». هآرتس هم چنین به این بخش از سخنان سردار سلیمانی اشاره کرده که این را بدانید اگر جنگی اتفاق بیفتد این نابودی همه امکانات شما و پیروزی ما است که پایان جنگ را رقم خواهد زد؛ پس شما جنگ را شروع کنید باقی ماجرا با ما. این روزنامه صهیونیستی در بخش دیگری از گزارش خود به اظهارات سردار سلیمانی درباره حضور امریکا در دریای سرخ اشاره کرده است که «دریای سرخ دیگر با حضور امریکا امن نیست» (مرداد ۱۳۹۷).

(ز) مردمی بودن:

مردمی بودن و حضور در صحنه‌های گرفتاری‌های مردم، از ویژگی‌های سپاه اسلام و تشکل‌های نظام انقلابی است؛ لذا در مسأله سیل خسارت‌بار خوزستان، لرستان و ایلام، این سپاه قدس و فرمانده‌اش بود که به همراه یاران بدون مرزش یعنی حشد الشعبی با فرماندهی ابومهدی

---

۱. ناظم دباغ، نماینده حکومت اقلیم کردستان، مردی از جنس سیاست.
۲. خبرگزاری میزان، اظهارات صریح سردار سلیمانی خطاب به رئیس‌جمهور امریکا در رسانه‌های خارجی بازتاب گسترده‌ای داشت.

المهندس به فریاد مردم رسیدند و متواضعانه به کمک مردم شتافتند. تواضع این سردار مفتخر به مدال ذوالفقار چنان بود که مقام معظم رهبری فرمودند «در جلسات در گوشه‌ای می‌نشستند و می‌بایست برای یافتن او در میان جمعیت می‌گشتم.»

۲-۳) سپاه قدس «کنش‌گر اخلاقی بر پایه ساختار نظامی»

همان‌طور که در چارچوب نظری تحقیق مطرح شد، اثربخشی سازمان مبتنی بر عناصر کنش‌گری آن سازمان است. چنان‌که توفیق پیروزی در جنگ بدر معلول وجود مجاهدانی بود که هر کدام با چندین برابر افراد دشمن توان مقابله داشتند. این ویژگی در سپاه قدس که سردار سلیمانی فرماندهی آن‌را بر عهده دارد و در رأس آن فرماندهی کل قوا نایب امام زمان (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) است، مشاهده می‌شود. ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد مقاومت در کشورهای مختلف و همسو کردن آن‌ها با ارتش آن کشورها، به‌میدان آوردن مجاهدان از کشورهای مختلف و متحد کردن آن‌ها تحت فرماندهی و پرچم واحد مقاومت و پدیده باورنکردنی نابودی داعش و پیروزی جبهه مقاومت در عراق، سوریه، یمن، لبنان و فلسطین و به ذلت و خواری کشاندن دشمن، پیروزی‌ها و نصرت‌های الهی بوده که امروز بر کسی پوشیده نیست.

توصیفی که از سپاه قدس شده حاکی از آن است که عنصر اخلاقی، عاملیتی این سازمان آن‌را متمایز کرده است.

مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه سپاه عظیم را چنین توصیف کردند: «سپاه قدس یک نیرویی است که با «سعه صدر» به همه جا و همه کس نگاه می‌کند، رزمندگان بدون مرزند؛ رزمندگان بدون مرز. رزمندگانی که هر جا نیاز باشد، آن‌ها در آنجا حضور پیدا می‌کنند؛ کرامت مستضعفان را حفظ می‌کنند، خود را بلاگردان مقلدسات و حریم‌های مقدّس می‌کنند. سپاه قدس را به این چشم نگاه بکنیم، آن وقت، همین‌ها، همین کسانی که با «جان خودشان»، با همه توان خودشان به کمک ملت‌های دیگر و ضعیف‌های اطراف منطقه که در دسترس آن‌ها است می‌روند، همین‌ها سایه جنگ و ترور و تخریب را از کشور خودمان هم دور می‌کنند و دفع می‌کنند.» (مقام

معظم رهبری، خطبه‌های نماز جمعه پس از شهادت سردار سلیمانی) عبارات «سعه صدر»، «رزمندگان»، «خود را بلاگردان...»، «کرامت انسانی...» و «جان خودشان» نشان می‌دهد که این سازمان به عنصر اخلاقی کنش‌گری متصف شده است؛ یعنی عامل انسانی و نه لزوماً عامل ساختاری این سازمان را متمایز کرده است. همین مبنا در توصیه‌های رهبری در تاریخ ۹۸/۷/۱۰ به سپاه قدس نیز قابل ره‌گیری است. توصیفاتی نظیر «پیشگیری از پیری»، «حفظ معنویت»، «قرارنگرفتن در چارچوب تعلقات ملی» و «توجه به تکلیف‌مداری»، «نگاه گسترده به جغرافیای مقاومت در منطقه»، «عدم رضایت به وضع موجود»، «پیشگیری از انقطاع نسلی»، «سریان و جریان داشتن روحیه شهدای بزرگ و نام‌آور سپاه»، «اخلاقیت و نوگرایی»، «ارزیابی خویش از دشمن»، «مردمی‌بودن و کار و روحیه جهادی» و «توکل و توسل و دعا و معنویت و اجتناب از گناه» مؤلفه‌هایی عاملیتی و اخلاقی است.

توجه به تلفیق عناصر اخلاقی عاملیتی و ساختاری از سپاه قدس نیرویی نظامی ساخته که ویژگی‌های زیر را دارد:

۱. به‌شدت پایبند به قانون و مقررات و تا پای جان مطیع اوامر سازمانی‌اند (ساختاری)
۲. به‌شدت معتقد به باورهای و قوانین سازمانی‌اند و با باورمندی در این تشکیلات حضور یافته‌اند. عمل آن‌ها داوطلبانه و خودخواسته است و اجباری در ورود به این سازمان نداشته‌اند (اخلاقی - عاملیتی)

قرارگرفتن در چارچوب اخلاقی اسلام موجب شده تا در عین پای‌بندی صددرصدی به منافع و مصالح ملی، تشکیلات آن‌ها رنگ ملی، ملیتی، قومی و زبانی نداشته باشد و افراد دارای تابعیت‌های ملی و قومیت‌ها و باورهای دینی مختلف در کنار هم زیر یک پرچم و تحت یک فرماندهی گرد آیند. آنچه تحت‌عنوان شکل‌گیری هلال شیعی توسط دشمنان این نظام مطرح می‌شود، اشاره به این زنجیره متحدی است که به دور از تعلقات ملی و زبانی و قومیتی شکل گرفته است.

۳-۳) آغاز موج آفرینی اجتماعی تاریخی و آینده جبهه مقاومت

پس از ترور شهید سلیمانی این رخداد به‌عنوان اولین موضوع در جهان مورد توجه جهانیان قرار گرفت و جز چند نفر، همه جهان این ترور بزدلانه و ناجوانمردانه را محکوم کردند. تشییع پیکرهای مطهرهای این شهیدان در اجتماعات صدها هزار نفری و میلیونی با تنفر از آمریکا و عوامل این اقدام انجام شد، به‌نحوی که در جهان بی‌نظیر تلقی گردید. این اتفاق موج آفرینی را از روز اول آغاز کرد. در ادامه به سرفصل برخی امواج مبارک شهادت این بزرگ مرد می‌پردازیم:

۱. اعلام گرفتن انتقام سخت از آمریکای جنایت‌کار و لزوم خروج نیروهای آمریکایی از منطقه غرب آسیا پاسخی قاطع و کوبنده به جنایتکاران بود، به‌نحوی که هر ثانیه منتظر پاسخ کوبنده ایران بودند و پیام‌هایی زیادی با واسطه دادند که شما به کشتن فرماندهی از ما اکتفا کنید یا عملیات محدود انجام دهید؛ بنابراین اولین موج این حادثه آغازی بود برای بیرون‌راندن آمریکایی‌ها از منطقه‌ای که تریلیون‌ها دلار بابت ماندن آن خرج کرده بودند.

۲. مصوبه مجلس عراق: از نخستین پیامدهای این ترور دولتی، مصوبه مجلس عراق برای خروج نیروهای آمریکایی از خاک این کشور بود.

۳. گرفتن انتقام سخت و زدن سیلی محکم برای اولین بار در تاریخ پس از جنگ جهانی با درهم کوبیده شدن پایگاه نظامی آمریکا انجام شد و این رخداد تعجب همگان مخصوصاً کشورهای قارون‌صفت منطقه و کنار کشیدن رژیم غاصب از اینکه نقشی در ترور نداشته است را به‌دنبال داشت و زمینه برای اخراج آمریکا از منطقه مستعد گردید. سیدحسن نصرالله در این رابطه می‌گوید: تاریخ شهادت سردار سلیمانی نقطه سرنوشت‌سازی بین دو مرحله از تاریخ است. این تاریخ جدید نه تنها در ایران و عراق بلکه برای همه منطقه خواهد بود. سردار سلیمانی هدف خود را با شهادت در شب جمعه گذشته محقق کرد؛ زیرا این هدف شخصی وی بود.

۴. جانشینی سردار قآنی که نسخه دوم سردار سلیمانی است و مردی فکور و طراح و شجاع

خوانده می شود و به درخواست خود سردار سلیمانی این انتصاب صورت می پذیرد، حاکی از استمرار قاطعانه جریان سردار سلیمانی است.

۵. دولت بی آبرو و تروریست آمریکا بیش از پیش رسوا گردید. مقام معظم رهبری در روز جمعه ۲۷ دی ماه در جمع باشکوه نمازگزاران تهرانی درباره حادثه شهادت سردار سلیمانی و تشییع باشکوه شهدای مقاومت فرمودند: «علاوه بر تشییع آن مجاهدان، اصل شهادت آنان نیز از آیات قدرت الهی است؛ چراکه ترور سردار سلیمانی یعنی سرشناس ترین و قوی ترین فرمانده مبارزه با تروریسم در کل منطقه، موجب رسوایی دولت بی آبروی آمریکا شد. ایشان با اشاره به نمونه ای از حضور شجاعانه شهید سلیمانی در یک موقعیت خطیر و کاملاً در محاصره دشمن و هدایت عملیاتی که منجر به فرار دشمنان شد، گفتند در ترور این شهید شجاع، آمریکایی ها در میدان جنگ با او روبرو نشدند بلکه دزدانه و بزدلانه این جنایت را مرتکب شدند که این موجب روسیاهی بیشتر آن ها شد.»

۶. وحدت در جبهه مقاومت: پیش از این شهادت، جبهه غربی - عبری - عربی تلاش می کردند مردم عراق و دیگر ملت های جبهه مقاومت را نسبت به ایران و سپاه قدس و فرمانده فداکارش بدبین کنند و سفارت ایران را به خطر انداختند. این شهادت حقیقت را آشکار کرد و فرصتی جهانی فراهم شد تا جهانیان ندای حقیقت را بشنوند. به هم آمیختن خون فرمانده ایرانی و فرمانده عراقی، همدلی بین این دو کشور را مضاعف کرد و تشییع جنازه و آن گاه تظاهرات میلیونی در بغداد شاهد این مدعا است.

۷. به کمارفتن طرح مذاکره با آمریکا: در شرایطی که بر اهداف شوم آمریکا با هجوم تبلیغات پرحجم جبهه کفر و نفاق غبار گرفته بود و حتی تصویب لایحه های چندگانه در مجمع تشخیص مصلت نظام محتمل می نمود، این شهادت کشور را از خطر تصویب این لوایح نجات داد و دیگر کمتر سخن از مذاکره شنیده می شود و اگر هم کسی چنین مطلبی را مطرح کند با موج کوبنده ای از سوی نخبگان و مردم مواجه می شود و نمونه آن

سخن غیردیپلماتیکی بود که اخیراً از وزیر خارجه ایران نقل شد و واکنش تند و هجومی مردمی را در پی داشت.

۸. مشاهده و خاطره‌شدن جبهه مقابله با ایران اسلامی و ترور فرمانده محبوب و دوست‌داشتنی مردم به‌ویژه نوجوانان و جوانان و حضور فیزیکی در تشیع پیکر مطهر آن‌ها دارای آثار بسیار پربرکتی است که هزاران رمان و فیلم و کتاب نمی‌توانست این برکت و تأثیر را ایجاد کند. این بیداری و بصیرت‌افزایی نه تنها در ایران که در امت اسلامی و همه کشورها اتفاق افتاد. امروز بیش از گذشته جبهه مقاومت و چستی آن مورد توجه قرار گرفته است و بی‌تردید فضا را بیش از گذشته بر دشمنان تنگ خواهد کرد و موج آن کاخ‌های بسیاری را به لرزه درخواهد آورد. امروز سند جنایت تروریستی آمریکا با هیچ شیطنتی قابل کتمان نیست.

۹. در تحقیقی که به‌عنوان پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته تبلیغ و ارتباطات دانشگاه علوم و معارف جامعه المصطفی‌العالمیه (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) توسط دانشجوی عراقی کرار علی عفلوک الشافعی با راهنمایی این‌جانب تحت عنوان «اثر استشهاد القائدين اللواء قاسم سلیمانی و ابو مهدی المهندس علی‌الرأی العام» به‌صورت مطالعه‌ای پیمایشی تحقیق شد، برخی نتایج مؤید آغاز موج سنت موج‌آفرینی این شهادت است.

این تحقیق با نمونه پانصد نفره (۲۶۱ نفر مرد و ۲۳۹ نفر زن) از افراد بالاتر از ۱۸ سال در بغداد انجام شده است.

تحقیق حاکی است که ۶۹/۸ درصد افراد، اولین چیزی که با شنیدن این اتفاق به ذهن‌شان خطور کرده عبارت است از ترور و جنایت. ۷۷/۲ درصد این اقدام را اقدامی تروریستی و مطابق مصالح آمریکا دانسته و تنها ۲ درصد آن‌را در راستای صلح در جهان دانسته‌اند. ۹۱/۸ درصد اعلام کرده‌اند که بعد از این اتفاق نظر آن‌ها نسبت به آمریکا منفی‌تر شده است. ۷۰/۸ درصد گفته‌اند که این ذهنیت منفی به آمریکا در آینده نیز به قوت خود باقی خواهد ماند. در پاسخ به اینکه جبهه مقاومت پس از شهادت چه وضعیتی خواهد داشت ۴۴/۳ درصد اعلام کرده‌اند وضعیت تغییر

نمی‌کند و ۳۰/۲ درصد اعلام کرده اند که وضعیت مقاومت بهتر خواهد شد. بر این اساس ۷۷/۵ درصد بر این اعتقادند که وضعیت مقاومت تغییر نکرده یا بهتر خواهد شد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این تحقیق دو هدف را پیگیری کردیم؛ یکی واکاوی موقعیت عاملیت و ساختار با رویکرد اسلامی بود و دیگر چرایی توقع موج آفرینی بیشتر سردار سلیمانی پس از شهادت. درخصوص پرسش نخستین به این نتیجه رسیدیم که الگوی نظری اسلام تلفیق عاملیت و ساختار است. با این تأکید که در این رویکرد کنش گر با دلدادگی به ساختار و اعتقاد به آن، به این نظام تلفیقی بعد اخلاقی می‌افزاید و این به صلابت و استحکام نظام می‌افزاید. درخصوص هدف و پرسش دوم سه جنبه را پیگیری کردیم. نخست آنکه با رویکرد نظری توقع موج آفرینی پس از شهادت سردار سلیمانی را اثبات کردیم و آن‌گاه به تشریح انطباق این مصداق با قاعده کلی و سنت‌های الهی با بررسی شخصیت سردار سلیمانی و سپاه قدس مبادرت کردیم.

تشکل‌هایی که بر پایه نظام اسلامی شکل می‌گیرد دو خصلت دارند؛ یکی اینکه نظم و ساختار و مقررات و ضوابط دارند و دوم اینکه این ساختارها کنش گر را از کنش‌گری و نیت مخلصانه نه تنها باز نمی‌دارد بلکه قوام این ساختارها و تشکیلات به انسان‌هایی است که عمل خود در تشکیلات را براساس تشخیص مسئولیت و دلدادگی و با نیت مخلصانه انجام می‌دهند؛ لذا برکت و نورانیت و خدایی‌بودن فعالیت در این ساختارها است که ارزش تلقی می‌گردد و رمز صلابت و توسعه فعالیت این سازمان‌ها از نیروی نظامی ملی فراتر رفته و هر جا احساس نیازمندی هست چه در درون مرز و چه خارج آن، چه نیاز نظامی و چه نیاز به خدمات‌رسانی نظیر کمک به مردم عراق، سوریه، لبنان، فلسطین و کمک به زلزله‌زدگان و سیل‌زدگان و چه ایجاد و تقویت جریان‌های حاوی روابط و مناسبات مؤمنانه چون راه‌پیمایی اربعین، به‌عنوان بزرگترین اجتماع بشری فراملیتی و حتی فرامذهبی و دینی، آنجا را مأموریت خود می‌دانند و این سازمان‌هایی چون

سپاه قدس و نیروی حشد الشعبی و فرماندهانی چون شهید سلیمانی و ابومهدی المهندس را ممتاز کرده و آن‌ها را به‌عنوان الگوی جدید تشکیلات نظامی به جهانیان عرضه کرده است. حاصل آنکه همان‌طور که مکتب امام حسین (علیه‌السلام) و به‌تبع آن مکتب امام خمینی زنده و پویا و پرنشاط‌تر از گذشته شده است. جریان شهید سلیمانی هم خود این ظرفیت پویایی و موج‌آفرینی را دارد و این از سنت‌های الهی است. از سنت‌های الهی این است که عمل مخلصانه اولیاء و مجاهدان تبدیل به عمل اجتماعی می‌شود و تأثیرات و برکات آن زمان و مکان را در می‌نوردد و هرچه از زمان وقوع آن می‌گذرد، پرجلاتر و جذاب‌تر می‌گردد. اتفاقات رخ داده پس از این اتفاق و نظرسنجی‌های انجام‌شده نیز حاکی از بروز این موج‌آفرینی است.

منابع

- امام‌خمینی (۱۳۶۳)، صحیفه نور، تهران: دفتر تنظیم و نشر آثار امام‌خمینی، ج ۲۱ و ۱۵.
- باقری دولت‌آبادی، علی؛ شفیعی سیف‌آبادی، محسن (۱۳۹۹)، بررسی تاکتیک‌های جنگ روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران، نشریه سیاست دفاعی - سیاسی، ۲۸ (۸۹)، ۱۷۵-۱۴۹.
- پورقیومی، ایوب؛ علویان، مجتبی (۱۳۹۹)، چارچوبی برای تحلیل جنبه‌های انسانی مکتب شهید سلیمانی، نشریه مطالعات راهبردی جهان اسلام، ۲۱ (۲)، ۱۲۴-۱۰۷.
- حکیم، سیدمنذر-حکیم (۱۴۳۰، ۱۳۸۸)، مجتمعا فی فکر و تراث الشهید محمد باقر صدر، طهران: المجمع العالمی للتقريب بين المذاهب الاسلاميه، مرکز الدراسات العلميه.
- خانی، علی؛ محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۹)، نشریه مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳ (۸۶).
- خبرگزاری جمهوری اسلامی، درباره قاسم سلیمانی.
- خبرگزاری میزان، اظهارات صریح سردار سلیمانی خطاب به رئیس‌جمهور آمریکا در رسانه‌های خارجی بازتاب گسترده‌ای داشت. مرداد ۱۳۹۷، کد خبر ۴۳۹۴۱۹.
- صبوری، منوچهر (۱۳۷۹)، جامعه‌شناسی سازمان‌ها، تهران: نشر شب‌تاب، چاپ سوم.
- صدر، محمدباقر (۱۴۲۹)، الاسلام يقود الحياه، قم: انتشارات دارالصدر.
- عفلوک الشافعی، کرار علی (۱۴۴۲)، اثر استشهاد القاندين اللواء قاسم سلیمانی و ابو مهدی المهندس علی الرأی العام. قم: کلیه العلوم و المعارف، جامعه المصطفی العالمیه.

- فتوحات بزرگ در اولین سالگرد حاج قاسم، خبرگزاری مشرق، ۹۸/۱۰/۲۲، کد خبر ۱۰۳۰۰۴۶. قرآن کریم.
- قرائتی، محسن (۱۳۷۴)، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- کریم‌خانی، احد، معاون سیاسی نیروی قدس سپاه طی یادداشت اختصاصی باعنوان آنچه رهبر انقلاب درباره سردار حاج قاسم سلیمانی نگفتند ۱۳۹۸/۱۰/۲۹
- مجلسی، محمدباقر (۱۳۶۴)، بحارالانوار الجامعة لدرر اخبار الائمه الأطهار، تهران: دارالکتاب اسلامی.
- مصاحبه با برنامه زنده «بولوشما نوکتاسی» در شبکه «۵» ترکیه، سایت تحلیلی خبری عصر جدید ۹۸/۱۱/۱.
- معین، محمد (۱۳۸۶)، فرهنگ معین، تهران: چاپ زرین.
- مقیمی، سیدمحمد (۱۴۰۰)، رهبری اخلاص‌مدار، جوهره مکتب سلیمانی، نشریه مطالعات دفاع مقدس، شماره ۲۵، ۹۳-۳۳.
- ناظم دباغ، نماینده حکومت اقلیم کردستان، مردی از جنس سیاست، همشهری جوان، ۲۱ آبان ۱۳۹۳.
- نصیری، علی‌اصغر (۱۳۹۹)، سیره شهید سلیمانی در افزایش سرمایه اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات راهبری بسیج، ۲۳ (۸۹).
- یادداشت اختصاصی معاون سیاسی نیروی قدس، خبرگزاری تسنیم، آنچه رهبری درباره حاج قاسم نگفتند، ۹۸/۱۰/۲۹.